

Финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарты (IAS) 41 «Айыл чарбасы»

Максаты

Ушул стандарттын максаты айыл чарба ишмердүүлүгүнө карата маалыматты эсепке алуу тартибин жана аны ачып көрсөтүүгө карата талаптарды белгилөө болуп саналат.

Колдонуу чөйрөсү

- 1 Ушул стандартты төмөндө көрсөтүлгөн объекттер айыл чарба ишмердүүлүгүнө таандык болгон учурда аларды эсепке алуу үчүн колдонуу керек:
 - (a) мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнөн башка биологиялык активдер;
 - (b) жыйноо учурундагы айыл чарба продукциясы; жана
 - (c) 34 жана 35-пункттарда каралуучу мамлекеттик субсидиялар.
- 2 Ушул стандарт төмөнкүлөргө карата колдонулбайт:
 - (a) айыл чарба багытындагы жерлерге («Негизги каражаттар» ФОЭС (IAS) 16ны жана «Инвестициялык кыймылсыз мүлк» ФОЭС (IAS) 40ты караңыз).
 - (b) айыл чарба ишмердүүлүгүнө таандык болгон мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнө (ФОЭС (IAS) 16ны караңыз). Бирок ушул стандарт мындай мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн продукциясына колдонулат.
 - (c) мөмө-жемиш өсүмдүктөрү менен байланышкан мамлекеттик субсидияларга («Мамлекеттик субсидияларды эсепке алуу жана мамлекеттик жардам жөнүндө маалыматты ачып көрсөтүү» ФОЭС (IAS) 20ны караңыз).
 - (d) айыл чарба ишмердүүлүгү менен байланышкан материалдык эмес активдерге («Материалдык эмес активдер» ФОЭС (IAS) 38ди караңыз).
 - (e) айыл чарба ишмердүүлүгүнө байланыштуу жерлердин ижарасы менен шартталган пайдалануу укугу формасындагы активдерге («Ижара» ФОЭС (IFRS) 16ны караңыз).
- 3 Ушул стандарт аны жыйноо учуруна карата абал боюнча биологиялык активдерден алынган продуктуна билдирген айыл чарба продукциясын эсепке алуу үчүн колдонулат. Мындай продукцияны андан ары эсепке алуу үчүн «Занастар» ФОЭС (IAS) 2 же колдонулуучу башка стандарт колдонулат. Тиешелүү түрдө, ушул стандартта айыл чарба продукциясын жыйнагандан кийин аны кайра иштетүү, мисалы, ушул жүзүмдү өстүргөн шарап сатуучу жүзөгө ашыруучу жүзүмдү шарапка кайра иштетүү маселелери каралбайт. Мындай кайра иштетүү айыл чарба ишмердүүлүгүнүн логикалуу жана табигый уландысы болуп саналышы мүмкүн жана болуп жаткан процесстердин жана биотрансформациянын ортосунда айрым окшоштукту көрүүгө мүмкүн экендигине карабастан, мындай кайра иштетүү, бул термин ушул стандартта аныкталгандай, айыл чарба ишмердүүлүгүнө кирбейт.
- 4 Төмөнкү таблицада продукцияны жыйнагандан кийин кайра иштетүүнүн натыйжасында алынуучу биологиялык активдердин, айыл чарба продукциясынын жана продуктуларынын мисалдары келтирилет:

Биологиялык активдер	Айыл чарба продукциясы	Продукцияны жыйнагандан кийин кайра иштетүүнүн натыйжасы болуп саналган продуктулар
Кой	Жүн	Ийрилген жип, килем
Тигилген токойдогу бактар	Кыйылган бактар	Устун, жыгач-тактайлар
Сүт берүүчү мал	Сүт	Сыр
Pigs	Бүтүн эт	Колбаса азыктары, консерванган ветчина
Пахта	Жыйналган пахта	Жип, кийим
Кант тростниги	Кесилген тростник	Кант
Тамеки	Жыйналган жалбырактар	Кургатылган тамеки
Чай бадалдары	Жыйналган жалбырактар	Чай
Жүзүм шиңгили	Жыйналган жүзүм	Шарап
Мөмө-жемиш бактары	Жыйналган мөмө	Кайра иштетилген мөмө-жемиштер
Май пальмалары	Жыйналган түшүм	Пальма майы
Каучук бактары	Жыйналган латекс	Резина буюмдары
<p>Айрым өсүмдүктөр, мисалы, чай бадалдары, жүзүм шиңгили, май пальмалары жана каучук бактары демейде мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн аныктамасына туура келет жана ФОЭС (IAS) 16ны колдонуу чөйрөсүнө кирет. Бирок мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн продукциясы мисалы, чай бадалдары, жүзүм, май пальмасынын түшүмү жана латекс ФОЭС (IAS) 41ди колдонуу чөйрөсүнө кирет.</p>		

Аныктамалар

Айыл чарбасына тиешелүү аныктамалар

5 Ушул стандартта төмөнкүдөй терминдер көрсөтүлгөн маанилерде колдонулат:

Айыл чарба ишмердүүлүгү – ишкана жүзөгө ашыруучу биотрансформацияны башкаруу жана аларды сатуу же айыл чарба продукциясына же кошумча биологиялык активдерге айландыруу максатында биологиялык активдерден продукцияларды жыйноо.

Айыл чарба продукциясы – ишкананын биологиялык активдеринен алынган продукция.

Мөмө-жемиш өсүмдүгү – бул тирүү өсүмдүк, ал:

- (a) айыл чарба продукциясын өндүрүү же алуу үчүн колдонулат;
- (b) күтүлүп жаткандай, бирден ашык мезгилдин ичинде түшүм берет; жана

- (с) калдыктар катары кошумча сатууну кошпогондо, аз ыктымалдуулук даражасы менен айыл чарба продукциясы катары сатылат.

Биологиялык актив – тирүү жаныбар же өсүмдүк.

Биотрансформация өзүнө өсүү, тукум бузулуу, өндүрүү жана көбөйүү процесстерин камтыйт, алардын натыйжасында биологиялык активде сапаттык же сандык өзгөрүүлөр болуп өтөт.

Сатуу чыгымдары – активдин чыгып калуусу менен түздөн-түз байланышкан кошумча чыгымдар, буга каржылоого чыгымдар жана пайда салыктары кирбейт.

Биологиялык активдердин тобу – өз ара окшош тирүү жаныбарлардын же өсүмдүктөрдүн жыйындысы.

Продукцияны жыйноо – продукцияны биологиялык активден бөлүү же биологиялык активдин жашоо процессинин токтошу.

- 5A Төмөнкүдөй объекттер мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнө кирбейт:
- (a) айыл чарба продукциясы катарында өстүрүлүүчү өсүмдүктөр (мисалы, жыгач-тактай даярдоо максатында өстүрүлүүчү бактар);
 - (b) эгерде ишкана айыл чарба продукциясы катарында өсүмдүктөрдү ошондой эле жыйнайт жана сатат деген ыктымалдуулук алыс болуп саналбаса, калдыктар катарында (мисалы, мөмөсүн жыйноо үчүн, ошондой эле жыгач-тактайды даярдоо үчүн) кошумча сатууну кошпогондо, айыл чарба продукциясын алуу үчүн өстүрүлүүчү өсүмдүктөр; жана
 - (с) бир жылдык өсүмдүктөр (мисалы, жүгөрү жана буудай).
- 5B Мөмө-жемиш өсүмдүктөрү андан ары продукция алуу үчүн колдонулбаганда, алар кыйып салынышы жана калдык катары, мисалы, отун катарында пайдалануу үчүн сатылышы мүмкүн. Калдык катары ушундай кошумча сатуу өсүмдүк мөмө-жемиш өсүмдүгү деген аныктамага ылайык келишине тоскоолдук кылбайт.
- 5C Мөмө-жемиш өсүмдүктөрүндө бышкан продукция биологиялык актив болуп саналат.
- 6 Айыл чарба ишмердүүлүгү жумуштун ар кандай түрлөрүн: мисалы, мал чарбачылыгын, токой чарбасын, бир жылдык жана көп жылдык өсүмдүктөрдү өстүрүүнү, бакчаларды жана плантацияларды багууну, гүл өстүрүүнү жана аквакультураны (анын ичинде балык өстүрүүнү) камтыйт. Ушул бүткүл көп түрдүүлүктү төмөнкүдөй бир катар жалпы мүнөздөмөлөр бириктирип турат:
- (a) *Өзгөрүүгө жөндөмдүүлүк.* Тирүү жаныбарлар жана өсүмдүктөр биотрансформацияга жөндөмдүү болушат;
 - (b) *Өзгөрүүлөрдү башкаруу.* Башкаруу биотрансформация процессинин жүрүшү үчүн жагымдуу же бери болгондо туруктуу шарттарды түзүү (мисалы, рациондогу аш болумдуу заттардын айрым катышын камсыз кылуу, нымдуулуктун, температуранын, түшүм берүүнүн жана жарыктын айрым деңгээлин сактоо) аркылуу бул процеске көмөктөшөт. Мындай түрдөгү башкаруу айыл чарба ишмердүүлүгүн жумуштун башка түрлөрүнөн айырмалап турат. Алсак, башкарылбай турган жаратылыш булактарынан алынуучу продукцияны (мисалы, океандагы балык промыслосу жана токойлорду кыюу) айыл чарба ишмердүүлүгү болуп саналбайт; жана
 - (с) *Өзгөрүүлөрдү баалоо.* Продукциянын биотрансформациясынын же аны жыйноонун натыйжасында болуп жаткан сапаттык өзгөрүүлөрдү (мисалы, генетикалык мүнөздөмөлөр, тыгыздык, жетилгендик, май катмары, белокту камтышы, буланын

бекемдиги) же сандык өзгөрүүлөрдү (мисалы, тукумдун пайда болушу, салмактын, куб метрлердин, буланын узундугунун же диаметринин, бүчүрлөрүнүн санынын өзгөрүшү) баалоо жана контролдоо башкаруунун демейки функцияларынын бири болуп саналат.

- 7 Биотрансформациянын натыйжалары төмөнкүдөй түрлөр болушу мүмкүн:
- (a) (i) өсүштөн (жаныбарлардын же өсүмдүктөрдүн санынын көбөйүшүнөн же болбосо алардын сапаттык мүнөздөмөлөрүнүн жакшырышынан), (ii) тукумдун бузулушунан (жаныбарлардын же өсүмдүктөрдүн санынын азайышынан же болбосо алардын сапаттык мүнөздөмөлөрүнүн начарлашынан) же (iii) көбөйүүдөн (жашап жаткан кошумча жаныбарлардын туулушунан же өсүмдүктөрдүн өнүп чыгышынан) келип чыккан активдердин өзгөрүүлөрү; жана
 - (b) латекс, чай жалбырагы, жүн жана сүт сыяктуу айыл чарба продукциясын өндүрүү.

Жалпы аныктамалар

- 8 Ушул стандартта төмөнкүдөй терминдер көрсөтүлгөн маанилерде колдонулат:

Баланстык нарк - финансылык абал жөнүндө отчетто кандайдыр бир актив таанылган сумма.

Адилет нарк – бул баалоо күнүнө карата рыноктун катышуучуларынын ортосундагы демейки операциянын жүрүшүндө активди сатууда алына турган же милдеттенмени өткөрүп берүүдө төлөнө турган баа. («Адилет наркты баалоо» ФОЭС (IFRS) 13тү караңыз).

Мамлекеттик субсидиялар – аныктамасы ФОЭС (IAS) 20да келтирилген термин.

- 9 [Алып салынган]

Таануу жана баалоо

- 10 Ишкана биологиялык активди же айыл чарба продукциясын төмөнкүдөй учурда гана таанууга тийиш:
- (a) бул ишкана ушул активди өткөндөгү окуялардын натыйжасында контролдойт;
 - (b) бул ишкана ушул актив менен байланышкан келечектеги экономикалык пайдаларды алышы ыктымалдуу болуп саналат; жана
 - (c) бул активдин адилет наркын же баштапкы наркын ишенимдүү баалоого болот.
- 11 Айыл чарба ишмердүүлүгүнө контролдук кылуу, мисалы, бодо малга менчик укугун алуу жана малга эн салуу же болбосо аны сатып алган, ал туулган же чыгарып алуу учурунда аны башкача маркалоо менен ырасталышы мүмкүн. Келечектеги экономикалык пайдалар, эреже катары, негизги физикалык параметрлерди өлчөө аркылуу бааланат.
- 12 **30-пунктта сыпатталган, адилет наркты ишенимдүү баалоо мүмкүн болбогон учурларды кошпогондо, баштапкы таануу учурунда жана ар бир отчеттук мезгил аяктаган күнгө карата абал боюнча биологиялык актив анын сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы боюнча бааланууга тийиш.**
- 13 **Ишканынын биологиялык активдеринен алынган айыл чарба продукциясы аны жыйноо учуруна карата абал боюнча сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы боюнча бааланууга тийиш. Мындай баалоо бул продукцияны эсепке алуу үчүн «Запастар» ФОЭС (IAS) 2 же колдонулуучу башка стандарт колдонула баштаган күнгө карата ушул продукциянын баштапкы наркы болуп саналат.**

- 14 [Алып салынган]
- 15 Эгерде биологиялык активдерди же айыл чарба продукциясын алардын негизги мүнөздөмөлөрүнө ылайык, мисалы, курагы же сапаты боюнча топтосо, биологиялык активдин же айыл чарба продукциясынын адилет наркын баалоо ыңгайлуу болушу мүмкүн. Ишкана тиешелүү рынокто бааны түзүүнүн негиздерине ылайык келген мүнөздөмөлөрдү тандайт.
- 16 Ишкана көп учурда өзүнүн биологиялык активдерин же айыл чарба продукциясын сатууга келишимдерди келечекте кандайдыр-бир учурда түзөт. Келишимде каралган баалар адилет наркты баалоо учурунда сөзсүз эле мааниге ээ боло бербейт, анткени адилет нарк ал жерде анын катышуучулары сатып алуучу жана сатуучу катарында өз ара бүтүм түзө турган рыноктун учурдагы абалын чагылдырат. Тиешелүү түрдө, кандайдыр-бир келишимдин болушу биологиялык активдин же айыл чарба продукциясынын адилет наркын ондоп-түзөөгө алып келбейт. Айрым учурларда биологиялык активди же айыл чарба продукциясын сатууга келишим, бул термин «*Баалануучу милдеттенмелер, шарттуу милдеттенмелер жана шарттуу активдер*» ФОЭС (IAS) 37де аныкталгандай, оордотулган болуп саналышы мүмкүн. Оордотулган келишимдерге карата ФОЭС (IAS) 37 колдонулат.
- 17–21 [Алып салынган]
- 22 Ишкана активдерди каржылоо, салык салуу же продукцияны жыйнагандан кийин биологиялык активдерди калыбына келтирүү (мисалы, продукцияны жыйнагандан кийин жаңы токой отургузууга кеткен чыгымдар) менен байланышкан акча агымдарын эсепке киргизбейт.
- 23 [Алып салынган]
- 24 Баштапкы нарк кээде, атап айтканда, төмөнкүдөй учурда адилет наркты жакындатып чагылдырышы мүмкүн:
- (a) баштапкы чыгымдар жүзөгө ашырылган учурдан (мисалы, түздөн-түз отчеттук мезгил аяктаар алдында отургузулган көчөттөргө карата же жаңыдан сатып алынган малдын санына карата) тартып болгону бир аз гана биотрансформация болуп өттү; же
 - (b) биотрансформациянын баага таасири маанилүү болот деп күтүлбөйт (мисалы, отургузулган токойдо карагайдын баштапкы өсүшүнүн этабында анын өндүрүштүк цикли 30 жылды түзөт).
- 25 Биологиялык активдер көп учурда жер менен байланышкан (мисалы, отургузулган токойлордогу бактар). Жер менен иш жүзүндө байланышкан биологиялык активдер жагынан өзүнчө рынок жок болушу мүмкүн, бирок мында активдердин бириккен комплекси үчүн, башкача айтканда, биологиялык активдер, иштетилбеген же жана бүтүндөй каралып жаткан кыртышты культивациялоого капиталдашкан чыгымдар үчүн активдүү рынок болушу мүмкүн. Ишкана каралып жаткан биологиялык активдердин адилет наркын баалоо үчүн активдердин бириккен комплексине тиешелүү маалыматты пайдаланышы мүмкүн. Мисалы, биологиялык активдердин адилет наркын аныктоо үчүн активдердин бириккен комплексинин адилет наркынан иштетилбеген жердин жана жерлерди жакшыртуунун адилет наркын алып салууга болот.

Пайдалар жана зыяндар

- 26 Сатуу чыгымдары алып салынган адилет нарк боюнча биологиялык активди баштапкы таануу учурунда, ошондой эле анын сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы өзгөргөн учурда келип чыгуучу пайда же зыян алар келип чыккан мезгил үчүн пайданын же зыяндын курамына киргизилүүгө тийиш.

- 27 Биологиялык активди баштапкы таануу учурунда анын сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркын аныктоодо биологиялык активди сатууга чыгымдар алып салынгандыгынан улам зыян келип чыгышы мүмкүн. Биологиялык активди баштапкы таануу учурунда, мисалы, музoo туулган сыяктуу пайда келип чыгышы мүмкүн.
- 28 **Сатуу чыгымдары алып салынган адилет нарк боюнча айыл чарба продукциясын баштапкы таануу учурунда келип чыккан пайда же зыян алар келип чыккан мезгил үчүн пайданын же зыянын курамына киргизилүүгө тийиш.**
- 29 Пайда же зыян продукцияны жыйноонун натыйжасында алынган айыл чарба продукциясын баштапкы таануу учурунда келип чыгышы мүмкүн.

Адилет наркты ишенимдүү баалоонун мүмкүн эместиги

- 30 Биологиялык активдин адилет наркын ишенимдүү баалоо мүмкүн деген презумпция бар. Ошого карабастан бул презумпцияны төгүнгө чыгарууга, бирок ага карата рыноктук котировкалар жок болгон, ал эми анын адилет наркын альтернативдүү баалоо ачыктан-ачык ишенимсиз болуп саналган биологиялык активди баштапкы таануу учурунда гана төгүнгө чыгарууга болот. Мындай учурда топтолгон амортизацияны жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндарды алып салуу менен, көрсөтүлгөн биологиялык активди анын баштапкы наркы боюнча баалоо керек. Ушундай биологиялык активдин адилет наркын ишенимдүү баалоо мүмкүнчүлүгү пайда болору менен ишкана аны сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы боюнча баалай баштоого тийиш. Эгерде тигил же бул жүгүртүүдөн тышкаркы биологиялык актив аны «*Сатууга арналган жүгүртүүдөн тышкаркы активдер жана токтотулган ишмердүүлүк*» ФОЭС (IFRS) 5ке ылайык сатууга арналган катарында классификациялоо үчүн критерийлерди канааттандыра баштаса (же ал сатууга арналган катары классификацияланган чыгып калган топко киргизилсе), анда анын адилет наркы ишенимдүү бааланышы мүмкүн деп болжолдонот.
- 31 30-пунктта эске алынган презумпция баштапкы таануу учурунда гана төгүндөлүшү мүмкүн. Эгерде ишкана мурда кандайдыр-бир биологиялык активди анын сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы боюнча баалаган болсо, анда ал дээрлик чыгып калган учурга чейин бул биологиялык активди анын сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы боюнча баалоону улантат.
- 32 Бардык учурларда ишкана айыл чарба продукциясын продукцияны жыйноо учуруна карата анын сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы боюнча баалайт. Ушул стандарт айыл чарба продукциясынын адилет наркын продукцияны жыйноо учурунда дайыма ишенимдүү баалоого болот деген көз карашты чагылдырат.
- 33 Топтолгон амортизациянын жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндардын баштапкы наркын аныктоодо ишкана ФОЭС (IAS) 2ни, ФОЭС (IAS) 16ны жана «*Активдердин наркынын түшүшү*» ФОЭС (IAS) 36ны жетекчиликке алат.

Мамлекеттик субсидиялар

- 34 Эч кандай шарттар коюлбаган, сатуу чыгымдары алып салынган адилет нарк боюнча бааланып жаткан биологиялык актив менен байланышкан мамлекеттик субсидия ушул мамлекеттик субсидия алынууга тийиш болгон учурда гана пайданын же зыянын курамында таанылууга тийиш.
- 35 Эгерде сатуу чыгымдары алып салынган адилет нарк боюнча бааланып жаткан биологиялык активге таандык болгон мамлекеттик субсидия айрым шарттарда берилсе, анын ичинде субсидиянын шарттарында ишкана айыл чарба ишмердүүлүгүнүн тигил же бул түрүн аткарбоосу талап кылынса, ишкана бул мамлекеттик субсидияны качан гана ушул мамлекеттик субсидия менен байланышкан шарттар сакталган учурда пайданын же зыянын курамында таанууга тийиш.

- 36 Мамлекеттик субсидиялар ар түрдүү шарттарда берилет. Мисалы, субсидиянын шарттары боюнча ишкана беш жылдын ичинде белгилүү бир жерде айыл чарбасын жүргүзүшүн талап кылат, мында, эгерде ишкана айыл чарбасын беш жылдан аз жүргүзсө, мамлекеттик субсидия толук көлөмдө кайра кайтарылууга тийиш. Бул учурда көрсөтүлгөн мамлекеттик субсидия беш жыл аяктаган учурга чейин пайданын же зыяндын курамында таанылбайт. Бирок, эгерде мындай мамлекеттик субсидиянын шарттарында убакыттын өткөн аралыгына тиешеси бар бөлүгүн кайра кайтаруу мүмкүнчүлүгү бар болсо, ишкана бул бөлүктү өткөн убакытка пропорционалдуу пайданын же зыяндын курамында тааныйт.
- 37 Эгерде мамлекеттик субсидия топтолгон амортизация жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндар алып салынган баштапкы наркы боюнча баалануучу биологиялык актив менен байланышкан болсо (30-пунктту караңыз), анда ФОЭС (IAS) 20 колдонулат.
- 38 Ушул стандарт мамлекеттик субсидия сатуу чыгымдары алып салынган адилет нарк боюнча баалануучу биологиялык активге таандык болгон же мамлекеттик субсидиянын шарттарына ылайык ишкана айыл чарба ишмердүүлүгүнүн айрым түрүн аткарууга тийиш болбогон учурларда эсепке алуунун ФОЭС (IAS) 20дагыдан башка тартибин колдонууну талап кылат. ФОЭС (IAS) 20 топтолгон амортизация жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндар алып салынган баштапкы наркы боюнча баалануучу биологиялык актив менен байланышкан мамлекеттик субсидияга карата гана колдонулат.

Маалыматты ачып көрсөтүү

39 [Алып салынган]

Жалпы жоболор

- 40 **Ишкана биологиялык активдерди жана айыл чарба продукциясын баштапкы таанууда, ошондой эле биологиялык активдердин сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы өзгөрүшүнөн учурдагы мезгилде келип чыккан пайданын же зыяндын жыйынды суммасын ачып көрсөтүүгө тийиш.**
- 41 **Ишкана биологиялык активдердин ар бир тобунун сыпаттамасын берүүгө тийиш.**
- 42 41-пунктка ылайык ачып көрсөтүлүүгө тийиш болгон маалымат сыпаттоо же сан формасында берилүүгө тийиш.
- 43 Ишкана биологиялык активдердин ар бир тобу боюнча сандык маалыматтарды берип, аларды кырдаалга жараша керектелүүчү жана түшүм берүүчү (продуктулук) биологиялык активдерге же жетилген жана жетиле элек абалдагы биологиялык активдерге бөлүшү кубатталат. Мисалы, ишкана ар бир топ боюнча керектелүүчү жана түшүм берүүчү (продуктулук) биологиялык активдердин баланстык наркы жөнүндө маалыматты ачып көрсөтө алат. Андан ары ишкана жетилген жана жетиле элек абалдагы активдердин ушул баланстык наркын бөлүштүрүүнү тактай алат. Ушундай так аныктоо келечектеги акча каражаттарынын агымдарынын келип чыгуу мөөнөттөрүн баалоо учурунда пайдалуу болушу мүмкүн болгон маалыматты камсыз кылат. Ишкана ушундай так аныктоону ал кандай негизде жүргүзгөндүгү жөнүндө маалыматты ачып көрсөтөт.
- 44 Керектелүүчү биологиялык активдер – булар айыл чарба продукциясы катары алынган же биологиялык активдер катары сатыла турган активдер. Керектелүүчү биологиялык активдерге мисал болуп эт багытындагы мал, сатууга арналган мал, балык чарбаларындагы балык, жүгөрү жана буудай сыяктуу дан өсүмдүктөрү, мөмө-жемиш өсүмдүктөрүнүн продукциясы, ошондой эле жыгач-тактай даярдоо максатында өстүрүлүүчү бактар саналат. Түшүм берүүчү (продуктулук) биологиялык активдер – булар керектелүүчү болуп саналбаган бардык биологиялык активдер, мисалы, сүт багытындагы мал жана жемиштердин түшүмү чогултулуучу мөмө-жемиш бактары. Түшүм берүүчү (продуктулук) биологиялык активдер айыл чарба продукциясы болуп саналбайт, алар көбүнесе аны өндүрүүгө арналган.

- 45 Биологиялык активдер жетилген биологиялык активдер катары же болбосо жетиле элек биологиялык активдер катары классификацияланышы мүмкүн. Жетилген биологиялык активдер – булар продукцияны алууга киришүүгө мүмкүндүк берген параметрлерге жеткен (жеректелүүчү биологиялык активдерге карата) же болбосо продукцияны туруктуу негизде алууну камсыз кыла ала турган (түшүм берүүчү (продуктулук) биологиялык активдерге карата) параметрлерге жеткен активдер.
- 46 **Эгерде төмөнкүдөй маалыматтар финансылык отчеттуулук менен бирге жарыяланган маалыматтын курамында ачып көрсөтүлбөсө, ишкана сыпаттамасын берүүгө тийиш:**
- (a) биологиялык активдердин ар бир тобу менен байланышкан өз ишмердүүлүгүнүн мүнөзүнүн; жана
 - (b) төмөнкүлөргө карата натуралай түрдө финансылык эмес параметрлердин же эсептик көрсөткүчтөрдүн:
 - (i) мезгил аяктаган күндөгү ишкананын биологиялык активдеринин ар бир тобуна карата; жана
 - (ii) мезгил ичинде өндүрүлгөн айыл чарба продукциясынын көлөмүнө карата.
- 47–48 [Алып салынган]
- 49 **Ишкана төмөнкүдөй маалыматтарды ачып көрсөтүүгө тийиш:**
- (a) аларга карата укутарга чектөөлөр болгон биологиялык активдердин болушу жана баланстык наркы жөнүндө, ошондой эле милдеттенмелерди камсыз кылуу катарында күрөөгө өткөрүп берилген биологиялык активдердин баланстык наркы жөнүндө маалыматты;
 - (b) биологиялык активдерди келечекте өстүрүү же сатып алуу боюнча келишимдик милдеттенмелердин көлөмүн; жана
 - (c) айыл чарба ишмердүүлүгү менен байланышкан финансылык тобокелдиктерди башкаруу стратегияларын.
- 50 **Ишкана учурдагы мезгилдин башталышынын жана аягынын ортосунда орун алган биологиялык активдердин баланстык наркынын өзгөрүүлөрүнүн текшерип салыштыруусун көрсөтүүгө тийиш. Текшерип салыштыруу төмөнкүлөрдү чагылдырган суммаларды камтууга тийиш:**
- (a) сатуу чыгымдары алып салынган адилет нарктын өзгөрүүлөрүнөн пайданы же зыянды;
 - (b) биологиялык активдерди сатып алуунун натыйжасында нарктын жогорулашын;
 - (c) биологиялык активдерди сатуу жана ФОЭС (IFRS) 5ке ылайык биологиялык активдерди сатууга арналган катары классификациялоо (же аларды сатууга арналган катары классификацияланган чыгып жаткан топко кошуу) менен байланышкан нарктын азайышын;
 - (d) продукцияны жүгүртүүгө байланыштуу нарктын азайышын;
 - (e) бизнестерди бириктирүүнүн натыйжасында нарктын көбөйүшүн;
 - (f) финансылык отчеттуулуктун көрсөткүчтөрүн отчеттуулукту тапшыруу валютасы болуп саналган башка валютага кайра эсептөө учурунда жана чет элдик бөлүмдүн көрсөткүчтөрүн отчет берип жаткан ишкананын

отчеттуулугун тапшыруу валютасына кайра эсептөө учурунда келип чыккан таза курстук айырмаларды; жана

(g) башка өзгөртүүлөрдү.

- 51 Биологиялык активдин сатуу чыгымдары алып салынган адилет наркы анын физикалык мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүүлөрүнө байланыштуу, ошондой эле рыноктогу баалардын өзгөрүүлөрүнө байланыштуу өзгөрүшү мүмкүн. Биологиялык активдердин физикалык мүнөздөмөлөрүнүн өзгөрүшүнөн жана баалардын өзгөрүшүнөн келип чыккан өзгөрүүлөр жөнүндө маалыматты өз-өзүнчө ачып көрсөтүү учурдагы мезгил үчүн ишмердүүлүгүнүн натыйжаларын жана өзгөчө өндүрүштүк цикл бир жылдан ашкан кезде келечектеги перспективаларын баалоого жардам берет. Мындай учурларда ишкана – топтордун өңүтүндө же башка ыкма менен – сатуу чыгымдары алып салынган, физикалык мүнөздөмөлөрдүн өзгөрүүлөрүнөн жана баалардын өзгөрүүлөрүнөн келип чыккан, пайданын же зыяндын курамына киргизилген адилет нарктын өзгөрүүлөрүнүн көлөмүн ачып көрсөтүшү кубатталат. Бул маалыматтын, эреже катары, өндүрүштүк циклдин (мисалы, балапанды же дан өсүмдүктөрүн өстүрүү циклдери) узактыгы бир жылдан азды түзгөн учурда пайдасы азыраак.
- 52 Биотрансформациянын натыйжасында бүтүндөй бир катар физикалык өзгөрүүлөр болуп өтөт – өсүү, тукумдун бузулушу, түшүм берүү жана көбөйүү – алардын ар бирине байкоо жүргүзүүгө жана баалоого болот. Физикалык мүнөздөмөлөрдүн ушул өзгөрүүлөрүнүн ар бири келечектеги экономикалык пайдалар менен байланышкан. Продукцияны алуудан келип чыккан биологиялык активдин адилет наркынын өзгөрүүлөрү ошондой эле иш жүзүндөгү мүнөздөмөлөрдүн өзгөрүүсүн билдирет.
- 53 Айыл чарба ишмердүүлүгү көп учурда климат, ыландар сыяктуу тобокелдиктерге, ошондой эле башка жаратылыш тобокелдиктерине кабылат. Эгерде анын натыйжасында кирешелердин же чыгашалардын маанилүү беренеси келип чыккан окуя болуп өтсө, анда бул берененин мүнөзү жана көлөмү «*Финансылык отчеттуулукту берүү*» ФОЭС (IAS) 1ге ылайык ачып көрсөтүлөт. Мындай окуялардын мисалдары – коркунучтуу илдеттин күр чыгышы, суу каптоо, катуу кургакчылык же суук, ошондой эле курт-кумурскалардын каптап кетиши.

Биологиялык активдердин адилет наркын ишенимдүү баалоо мүмкүн болбогон учурда алар жөнүндө кошумча маалыматты ачып көрсөтүү

- 54 Эгерде ишкана мезгил аяктаган күнгө карата абал боюнча топтолгон амортизацияны жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндарды (30-пункттуу кара) алып салуу менен биологиялык активдерди баштапкы нарк боюнча бааласа, мындай биологиялык активдер жагынан ишкана төмөнкүдөй маалыматтарды ачып көрсөтүүгө тийиш:
- (a) ушул биологиялык активдердин сыпаттамасы;
 - (b) адилет наркты ишенимдүү баалоого мүмкүн бербеген себептердин түшүндүрмөсү;
 - (c) мүмкүнчүлүккө жараша – адилет нарк көбүнесе анда турушу ыктымал болгон эсептик баалоолордун диапозону;
 - (d) амортизациянын колдонулуп жаткан методу;
 - (e) пайдалуу кызмат мөөнөттөрү же амортизациялык чегерүүлөрдүн колдонулуучу ченемдери; жана
 - (f) мезгилдин башталышына же аягына карата жалпы баланстык нарк жана топтолгон амортизациялоо суммасы (нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндары менен бирге).

- 55 Эгерде учурдагы мезгилдин ичинде ишкана топтолгон амортизацияны жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндарды (30-пунктту кара) алып салуу менен биологиялык активдерди баштапкы нарк боюнча бааласа, анда ишкана таанылган пайданын же ушундай биологиялык активдердин чыгып калуусунан зыяндын суммасын ачып көрсөтүүгө тийиш, ал эми 50-пунктка ылайык көрсөтүлүүчү текшерип салыштырууда ушундай биологиялык активдерге таандык болгон суммаларды өзүнчө ачып көрсөтүү керек. Мындан тышкары, ушул текшерип салыштырууга мезгил ичинде пайданын же зыяндын курамында чагылдырылган жана ушул биологиялык активдерге таандык болгон төмөнкүдөй маалыматтарды киргизүү керек:
- (a) нарктын түшүшүнөн зыяндарды;
 - (b) нарктын түшүшүнөн зыяндардын калыбына келтирилген суммаларын; жана
 - (c) амортизациянын суммасын.
- 56 Эгерде учурдагы мезгилдин ичинде топтолгон амортизация жана нарктын түшүшүнөн топтолгон зыяндар алып салынган баштапкы наркы боюнча мурда бааланган биологиялык активдердин адилет наркын ишенимдүү баалоо мүмкүнчүлүгү пайда болсо, анда бул биологиялык активдер жагынан ишкана төмөнкүдөй маалыматтарды ачып көрсөтүүгө тийиш:
- (a) ушул биологиялык активдердин сыпаттамасын;
 - (b) эмне үчүн адилет наркты ишенимдүү баалоо мүмкүн болуп калганынын түшүндүрмөсүн; жана
 - (c) өзгөрүүлөрдүн таасирин.

Мамлекеттик субсидиялар

- 57 Ишкана ушул стандарттын маңызы болуп саналган айыл чарба ишмердүүлүгүнө карата төмөнкүдөй маалыматты ачып көрсөтүүгө тийиш:
- (a) финансылык отчеттуулукта чагылдырылган мамлекеттик субсидиялардын мүнөзүн жана суммасын;
 - (b) мамлекеттик субсидияларды коштогон аткарылбаган шарттарды жана башка шарттуу окуяларды; жана
 - (c) мамлекеттик субсидиялардын көлөмдөрүнүн күтүлүп жаткан олуттуу төмөндөөсүн.

Күчүнө кирүү күнү жана өткөөл жоболор

- 58 Ушул стандарт 2003-жылдын 1-июлунан же бул күндөн кийин башталуучу мезгилдер үчүн жылдык финансылык отчеттуулук үчүн күчүнө кирет. Мөөнөтүнөн мурда колдонуу кубатталат. Эгерде ишкана ушул стандартты 2003-жылдын 1-январына чейин башталуучу мезгилге карата колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.
- 59 Ушул стандарт эч кандай атайын өткөөл жоболорду белгилебейт. Ушул стандартты колдонуунун башталышы «*Эсеп саясаты, бухгалтердик баалоолордогу өзгөртүүлөр жана каталар*» ФОЭС (IAS) 8ге ылайык эсепте чагылдырылат.
- 60 2008-жылдын майында чыгарылган «*ФОЭСтерди жакшыртуу*» документи тарабынан 5, 6, 17, 20 жана 21-пункттарга түзөтүүлөр киргизилген жана 14-пункт алып салынган. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү 2009-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата перспективдүү колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн

мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгилге карата колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш.

- 61 2011-жылдын майында чыгарылган ФОЭС (IFRS) 13 тарабынан 8, 15, 16, 25 жана 30-пункттарга түзөтүүлөр киргизилген жана 9, 17 - 21, 23, 47 жана 48-пункттар алып салынган. Ишкана бул түзөтүүлөрдү ФОЭС (IFRS) 13тү колдонуу менен бир учурда колдонууга тийиш.
- 62 2014-жылдын июнунда чыгарылган «*Айыл чарбасы: мөмө-жемиш өсүмдүктөрү* (ФОЭС (IAS) 16га жана ФОЭС (IAS) 41ге түзөтүүлөр)» документи тарабынан 1 - 5, 8, 24 жана 44-пункттарга өзгөртүүлөр киргизилген жана 5А - 5С жана 63-пункттары кошумчаланган. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү 2016-жылдын 1-январынан же бул күндөн кийин башталуучу жылдык мезгилдерге карата колдонууга тийиш. Мөөнөтүнөн мурда колдонууга жол берилет. Эгерде ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү алда канча эрте мезгил үчүн колдонсо, ал бул фактыны ачып көрсөтүүгө тийиш. Ишкана көрсөтүлгөн түзөтүүлөрдү ФОЭС (IAS) 8ге ылайык ретроспективдүү колдонууга тийиш.
- 63 Ишкана «*Айыл чарбасы: мөмө-жемиш өсүмдүктөрү* (ФОЭС (IAS) 16га жана ФОЭС (IAS) 41ге түзөтүүлөр)» документин алгачкы жолу колдонуп жаткан отчеттук мезгилде ишкана учурдагы мезгил үчүн ФОЭС (IAS) 8дин 28(f)-пунктунда талап кылынган сандык маалыматты ачып көрсөтүүгө милдеттүү эмес. Бирок ишкана отчеттуулукта көрсөтүлгөн ар бир мурдагы мезгил үчүн ФОЭС (IAS) 8дин 28(f)-пунктунда талап кылынган сандык маалыматты көрсөтүүгө тийиш.
- 64 2016-жылдын январында чыгарылган ФОЭС (IFRS) 16 тарабынан 2-пунктка түзөтүүлөр киргизилген. Ишкана бул түзөтүүлөрдү ФОЭС (IFRS) 16ны колдонуу менен бир учурда колдонууга тийиш.